

7. Ващук Ю.О. Сутність відомчої правотворчої політики / Ю.О. Ващук // Право і суспільство. – 2014. – № 6-1 – Ч. 2. – С. 3–6
8. Арзамасов Ю.Г. Ведомственный нормотворческий процесс в Российской Федерации : [монография] / Ю.Г. Арзамасов. – Барнаул : БЮИ МВД России, 2002. – 171 с.

ЗАХАРЧУК О. З.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
(Львівський інститут Міжрегіональної
академії управління персоналом)

УДК 351

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті досліджуються основні напрямки антикорупційної політики держави та правові засоби боротьби з корупцією. Проведено аналіз антикорупційного законодавства України.

Ключові слова: корупція, запобігання корупції, антикорупційна політика держави.

В статье исследуются основные направления антикоррупционной политики государства и правовые средства борьбы с коррупцией. Проведен анализ антикоррупционного законодательства Украины.

Ключевые слова: коррупция, предотвращение коррупции, антикоррупционная политика государства.

In the article the main directions of anti-corruption policy and legal means to fight corruption. The analysis of anti-corruption legislation of Ukraine.

Key words: corruption, prevent corruption, anti-corruption policy.

Вступ. Запобігання і протидія корупції в Україні сьогодні є однією з найбільш актуальних проблем, тому реформування антикорупційного законодавства останнім часом є чи не основним напрямком державної політики держави. Підтвердженням цього є прийнятий пакет антикорупційних законів (так звана антикорупційна реформа), який розроблявся за участю громадськості та міжнародних неурядових організацій, а також розроблені Кабінетом міністрів України десять антикорупційних кроків уряду.

Постановка завдання. Характеристика політики держави в напрямку запобігання корупції та аналіз нововведень, здійснених на законодавчому рівні.

Результати дослідження. Проблему запобігання корупції і питання антикорупційної політики намагаються розв'язати як на науковому, так і на практичному рівнях. Зокрема, дана тема була предметом дослідження таких науковців як В. Борисова, П. Дობродумова, О. Кальмана, Т. Кашкіна, Є. Невмержицький, О. Прохоренко, А. Сафоненко, Є. Скулиш та ін.

За даними досліджень, саме корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 – на початку 2014 р. Згідно з результатами дослідження «Барометра Світової Корупції» (Global Corruption Barometer), проведеного міжнародною організацією Transparency International у 2013 р., 36% українців були готові вийти на вулицю, протестуючи проти корупції. За результатами проведеного Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) наприкінці 2013 р. дослідження громадської думки корупція вже входила до переліку найбільших проблем населення і викликала особливе занепокоєння у 47% громадян. За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають свою державу однією з найбільш корумпованих у світі: у 2012 і 2013 рр. держава займала 144-е місце із 176 країн, в яких проводилися дослідження [3].

Науковці відмічають, що в Україні корупція проявляється передусім у формі зловживань в органах державної влади, яким сприяють наступні фактори: широкі дозвільно-розпорядчі повноваження посадових і службових осіб; низька ефективність і невідповідність правоохоронної системи та сектору безпеки новим зовнішнім та внутрішнім вимогам, демократичним і європейським прагненням України; велика кількість дозвільних документів, податків і зборів; плинність і тимчасовість перебування кадрів на посадах державної служби; правовий нігілізм, відсутність ефективної просвітницької політики, спрямованої на поширення знання антикорупційного законодавства; бюрократизм на державній службі [5, с. 64–66].

Кризовий і системний характер корупції в Україні вимагає впровадження послідовно спланованих та скоординованих заходів запобігання та протидії корупції, об'єднаних однією антикорупційною стратегією.

Обставини, які склалися в нашій країні, вимагають негайних дій щодо розробки та реального втілення антикорупційної політики держави. Загалом антикорупційна політика являє собою сукупність послідовних заходів держави та суспільства, через які реалізуються суспільні інтереси щодо обмеження корупції та споріднених з нею злочинів. Вона знаходить своє відображення у законодавстві, виробленні й застосуванні спільних принципів та механізмів протидії корупції, узагальненні досвіду антикорупційної діяльності й науковому підході до вирішення проблеми і спрямована на обмеження корупції, забезпечення захисту суспільних інтересів від владних зловживань в економічній, політичній та соціальній сферах [7, с. 14].

Успішність реалізації антикорупційної політики залежить від таких основних складових:

- 1) наявність належної правової бази, яка передбачає чіткі механізми втілення її у життя;
- 2) скоординованої діяльності всіх суб'єктів антикорупційної діяльності, з чітко визначеними функціями та системою взаємодії, підпорядкуванням та зворотнім зв'язком, організаційно-управлінською структурою;
- 3) заходів, спрямованих на формування антикорупційної суспільної свідомості та системи громадського контролю в поєднанні з активним залученням та співпрацею з міжнародними експертами та організаціями.

Зауважимо, що першочерговим завданням при проведенні антикорупційної політики є створення досконалого антикорупційного законодавства.

Антикорупційне законодавство України з'явилося разом із здобуттям державою незалежності. У 1991 р. був прийнятий Закон України «Про боротьбу з корупцією», який містив загальні положення про корупцію, передбачав адміністративну процедуру звітування про прояви корупції та містив заходи відповідальності за корупційні діяння. У 1998 р. була розроблена Антикорупційна концепція, яка, однак, виявилася неефективною, в зв'язку з чим уже в 2004 р. Україна потребувала оновленої Національної антикорупційної стратегії, де ставка робилася на попередження корупції, визначення її системних недоліків та на цій основі пошук механізмів запобігання корупції.

Законодавчі ініціативи щодо побудови антикорупційної політики в Україні за останні роки істотно почастишали. Відзначимо, що Верховною Радою України 11 червня 2009 р. було прийнято пакет антикорупційних законів, який складався з трьох Законів: «Про заса-

ди запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». Проте окремі положення вказаних законів не відповідали чинному законодавству, запропоновані у них заходи вирізнялися безсистемністю, заплутаністю і дискусійністю. Результатом доопрацювання Національним антикорупційним комітетом пакета антикорупційних законів стало розроблення нового Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який був прийнятий Верховною Радою України 7 квітня 2011 р. Одночасно був прийнятий і Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», яким встановлена адміністративна та кримінальна відповідальність за вчинення корупційних правопорушень та злочинів [8, с. 24].

Однак знову-таки на практиці вказані закони виявилися малоефективним та ігнорувалися державними органами, що стало причиною громадського невдоволення, тому 14 жовтня 2014 р. Верховною Радою України, як уже зазначалося, був прийнятий пакет антикорупційних законів. Це насамперед Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки»; «Про Національне антикорупційне бюро України»; «Про запобігання корупції» (набрало чинності 26 квітня 2015 р.); «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів – юридичних осіб та публічних діячів».

Ми можемо виділити такі основні тези Закону України «Про запобігання корупції» порівняно з попередніми:

1) розширено перелік близьких осіб, а саме до них відтепер входять зять, невістка, тесть, теща, свекор та свекруха;

2) конфлікт інтересів за новим законодавством визначається через дві категорії: потенційний та реальний конфлікт;

3) введено нове поняття – приватний інтерес, під яким розуміють будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях [2];

4) надано визначення подарунка, під яким розглядають грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Також законом збільшено вартість подарунків, які можуть отримувати особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняні до них;

5) закон розширює коло суб'єктів, до яких відносить також сільських, селищних та міських голів, посадових та службових осіб державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, членів Національного агентства з питань запобігання корупції;

6) передбачено створення спеціально уповноваженого органу, відповідального за здійснення комплексу заходів з формування та реалізації антикорупційної політики, а також спеціально уповноваженого органу з питань виявлення та розслідування корупційних злочинів;

7) ст. 45 Закону передбачає обов'язок осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, передбачених у підпункті «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством [2]. При цьому статтею 46 встановлюються додаткові вимоги, порівняно з попереднім законодавством щодо інформації, яка повинна бути відображена в декларації. Зокрема, декларант зобов'язаний задекларувати відомості не лише про свій майновий стан, а й про майновий стан членів його сім'ї. Також декларант, окрім місцезнаходження і вартості такого майна, повинен зазначити дату його набуття. Контроль і перевірку декларацій здійснюватиме Національне агентство;

8) підвищено відповідальність за порушення законодавства щодо запобігання корупції шляхом внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України. У КУаАП збільшено розміри штрафів за корупційні правопорушення, а КК України доповнюється нормою про декларування недостовірної інформації;

9) залишається незатвердженим перелік осіб, які підлягають спеціальній перевірці, тому цю норму неможливо порівняти з попереднім законом. Однак встановлено етичні стандарти, та передбачено правове забезпечення моніторингу способу життя та перевірку доброчесності відповідних суб'єктів;

10) передбачені спеціальні механізми періодичної оцінки та аналізу проблем корупції, а також правила, які передбачають постійний моніторинг та оцінку проведеної політики;

11) передбачено спеціальний розділ щодо запобігання корупції у діяльності юридичних осіб. Зокрема, до юридичних осіб висуваються наступні вимоги: невідкладно інформувати про виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів, випадки підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи, чи вчинення такого правопорушення іншими особами та ін.

Таким чином, вказаний закон містить ряд термінологічних, стратегічних та цільових новацій, які, на нашу думку, забезпечать реальне функціонування в Україні правових принципів, створять дієву систему запобігання корупції. Крім того, у новому законі зроблено акцент на превентивні заходи та механізми боротьби з корупцією.

Також зауважимо, що прийнятими законами передбачено комплексний підхід до вирішення проблеми корупції та тісну взаємодію з неурядовими організаціями, засобами масової інформації, іншими інституціями громадянського суспільства.

Визначаючи пріоритетні напрямки в реалізації прийнятих норм, І. Печонкін зазначає, що важливим на даному етапі є: активна правоосвітня кампанія серед новопризначених кадрів; створення Національної ради з питань антикорупційної політики; затвердження програми щодо виконання антикорупційної стратегії; ухвалення відповідних законодавчих змін задля ефективної діяльності Національного антикорупційного бюро та Національного агентства з питань запобігання корупції, а також їх кадрове і матеріальнотехнічне забезпечення для виконання функцій у повному обсязі. Протягом 2016–2017 рр. повинна бути створена система електронного урядування, а також електронного декларування майнового стану державних чиновників, оцінено та скореговано роботу новостворених органів, та завершено реалізацію стратегії, оцінено її ефективність. З цією метою слід сконцентруватися на проведенні реформи суду й органів кримінальної юстиції, посиленні громадського контролю за діями та рішеннями влади, ефективному й професійному впровадженні прийнятих стратегічних завдань [6].

Серед антикорупційних кроків уряду передбачається також прийняття пакету законів щодо запобігання конфлікту інтересів і можливості контролю за представниками публічної служби з боку громадськості, посилення відповідальності і покарання за корупційні діяння, позбавлення можливості користування доходами, що отримані злочинним шляхом, створення ефективної системи надання адміністративних послуг, забезпечення прозорості політичних фінансів та законності використання бюджетних коштів і приватизаційних процесів, забезпечення доступу до інформації.

Важливим кроком у напрямку запобігання корупції є також прийняття нового закону «Про прокуратуру», яким передбачено створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Діяльність органів прокуратури у сфері запобігання та протидії корупції є однією з важливих передумов ефективного попередження злочинності.

На нашу думку, створення спеціального підрозділу, здатного акумулювати у своїй діяльності всі аспекти боротьби з корупцією в її найбільш суспільно небезпечних проявах та забезпечити ефективний нагляд за додержанням антикорупційного законодавства, у наш час є абсолютно необхідним і виправданим рішенням.

Важливим напрямом антикорупційної політики України повинен стати детальний аналіз корупційних ризиків у всіх сферах життєдіяльності, а також проведення соціоло-

гічних опитувань громадськості та подальше урахування громадської думки; узгодження з реформами в публічному секторі та сфері покращення умов ведення бізнесу, напрямів реформування основних сфер підвищеного корупційного ризику (медична, освітня, податкова, митна, правоохоронна, судова тощо).

Висновки. Основою антикорупційних заходів має стати законодавство, яке враховує міжнародні антикорупційні стандарти та досвід протидії корупції в зарубіжних державах. На даний момент в Україні уже розроблена і діє система заходів протидії цьому негативному суспільному явищу.

Нова антикорупційна політика держави передбачає ефективні механізми запобігання корупційним діянням, серед яких здійснення періодичних перевірок та аналіз проблем корупції; врегульовано конфлікт інтересів, та затверджено етичні стандарти поведінки; передбачено правове забезпечення моніторингу способу життя та перевірку доброчесності відповідних суб'єктів; збільшено роль громадських організацій та інших неурядових установ та установ приватного сектору; передбачено створення незалежного антикорупційного органу (Національного антикорупційного агентства); створено Національне антикорупційне бюро; посилено відповідальність за окремі види корупційних правопорушень, та введено нові антикорупційні норми; розширено перелік корупційних злочинів.

Лише системна і рішуча антикорупційна політика здатна змінити ситуацію щодо запобігання і протидії корупції на краще.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» № 3206-VI від 7. 04. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17/page2>.
2. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700VII від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/170018>.
3. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» № 1699VII від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/169918>.
4. Закон України «Про прокуратуру» № 1697VII від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/169718/page>.
5. Качкина Т.Б. Коррупция и основные стратегии противодействия ей : [учеб. пособ.] / Т.Б. Качкина, А.В. Качкин. – Ульяновск : ОАО «Областная типография «Печатный двор»», 2010. – 80 с.
6. Печонкін І. Антикорупційна реформа в Україні: місце і роль органів прокуратури як координатора протидії злочинності та корупції / І. Печонкін // Віче. – 2015. – № 4. – С. 24–27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/4593>.
7. Сафоненко А. Антикорупційна політика в умовах трансформації українського суспільства : автореф. дис. ... к. п. н. : спец. 23.00.02 / А. Сафоненко // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2004. – 16 с.
8. Скулиш Є. Антикорупційна політика держави та її вплив на розвиток суспільства / Є. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури. – 2011. – № 2. – С. 22–28.

